

Kahlajatel kehvad ajad

Käesoleva aasta maikuu ilmus trükist rahvusvahelise märgalade ühingu (*Wetlands International*) ja kahlajate töörühma (*International Wader Study Group*) pikaajalise ühistööna valminud kokkuvõtte kahlajate praegusest levikust ja seisundist. Raamat käsitleb 90 liiki, mis on levinud Euroopas, Aasia lääneosas ja Aafrikas.

Töö tulemustest selgub, et enamik kahlajaasurkondi on viimase paarikümne aasta jooksul kahanenud ja vaid vähesed kasvanud. Selle peamiseks põhjuseks peetakse lindude rändeteel olevate märgalade vähenemist ja kehvaid kaitset, samuti kogu rändeteed katva ühtse kaitsekorralduse puudumist.

Enamik kahlajaid on pikamaarändurid, kes läbivad tuhandeid kilomeetreid talvituspaigast pesitsusalale. Seetõttu on väga oluline, et neil oleks turvalisi toitumis- ja puhkekohti kogu rändeteel ulatuses. Ühe näitena on esile toodud meilgi tuntud tutkas, kelle pesade kaitsmise eest makstakse Lääne-Euroopas farmeritele tuhandeid eurosid, kuid keda Aafrikas on võimalik turult söögiks osta paarikümne senti eest. Kõige suuremad probleemid ongi Aafrikas. Siin asuvad kahlajatele olulised suured märgalad, mis on jõgedele suurte tammide rajamise tõttu kuivaks jäänud või põllumajandusmaana kasutusse võetud.

Raamatus on välja toodud ka igale kahlajaliigile kõige olulisemad alad.

Kahlajad puhkamas Inglismaal Snettishamis.

FOTO: CHRIS GOMERSALL/RSPB-IMAGES.COM

Eestil on suurim rahvusvaheline vastutus rannaniite asustava niidurüdi kaitsel. Eestis, peamiselt Väinamere piirkonnas, pesitseb umbes kolmandik selle liigi Läänemere asurkonnast. Paraku ei ole me suutnud siin niidurüdile häid tingimusi säilitada – tema arvukus on Eestis viimase kümne aastaga vähenenud 2–3 korda. Selle põhjuseks on ilmselt

rannaniitude kadumine ja kehv seisund ning röövlomade mõju. Halvasti käib Eestis ka näiteks tutka käsi, keda on siia pesitsemaks jäänud vaid mõnikümme emaslindu. Loodame, et mõlemale liigile äsja koostatud kaitsekorralduskava elluviimine suudab nende olukorda parandada ja aitab kaasa ka teiste meie kahlajate elujärje paranemisele.

Niidurüdi.

FOTO: MARTI KOSE

Kes on kahlajad?

Kahlajateks nimetatakse kõiki kurvitsaliste seltsi kuuluvaid ranniku- ja soolinde peale merelisema eluviisiga ännide, kajakate, tiirude ja alkide. Eesti kahlajad on seega tülllaste, kurvitslaste, merisklaste ja naaskelnoklaste sugukonda kuuluvad liigid. Tuttavamad on need ilmselt rannikul elavatele inimestele. Laiemalt tuntud kahlajad on nt kiivitaja, tutkas, metskurvits, tikutaja, suurkoovitaja. Nime on sellele rühmale andnud enamikule neist toitumisel iseloomulik madalas vees kahlamine. Eestis aitab selle linnurühma uurimisele kaasa 2006. a loodud EOÜ kahlajatöörühm.

Põllulindude seire tulemustest Eestis

Lääne-Euroopas on põllulindude arvukus viimasel kümnendil väga tugevalt vähenenud. Selle üheks põhjuseks arvatakse olevat Euroopa Liidu toetatav liiga intensiivne põllumajandus. Põllumajandusuuringute Keskus hindas Eestis 2006.–2008. a maaelu arengukava eri tüüpi põllumajandustoetuste mõju põldude elurikkusele, sh linnustikule. Selleks valiti seirealad Saare-, Jõgeva-, Tartu- ja Võrumaal ning uuriti linnustikku mahetootjate, keskkonnasõbralike tootjate ja n-ö tavatootjate põldudel.

Seire käigus registreeriti kõigil põldualadel kokku 71 pesitsevat linnuliiki. Kaasates ka põlde külastavad linnud, saadi kokku 102 liiki. Nende tulemuste põhjal võib öelda, et põllulindude mitmekesisus on Eestis üldiselt väga suur.

Eesti arvukaim põllulind on seiretulemuste põhjal põldlooke, kes moodustab peaaegu poole meie põldudel pesitsevate lindude hulgast. Teised arvukamad liigid olid 2006.–2008. a kadakatäks, pruunselg-põosalind, talvike ja kiivitaja.

Seire tulemusel selgus, et pesitsevate lindude koguarvukus on enamasti suurim mahetootjate põldudel ja väikseim tavapõldudel. Ka pesitsevaid linnuliike kohati enim mahepõldudel (57), järgnesid keskkonnasõbralike tootjate põllud

Kadakatäks on üks meie tavalisemaid põllulinde.

FOTO: UHU PPAAL

(42) ja viimasena tavapõllumaad (37). Siiski erinesid tulemused piirkonniti, nt Saaremaal olid sageli vaesemad hoopis mahepõllud.

Seega viitavad esialgsed tulemused sellele, et kõige soodsamad elutingimused lindudele on üldiselt mahepõldudel, kus ei kasutata väetisi ega taimekaitsevahendeid, ning kehvemad intensiivset majandatavatel põllumaadel. Põllulin-

dude seiret on kavas jätkata ning siis on oodata juba täpsemaid andmeid.

Uuringu tulemused on internetis aadressil <http://pmk.agri.ee/pkt/> (PKT hindamisuuringud), samas on allalattav ka tavalisemaid põllulinde tutvustav trükis (PKT hindamise trükised).

*Riho Marja
ja Eneli Viik*

Kogume lindude pesitsusandmeid

Praegu on aeg, kus suurte poegade kisa või vanalindude sagimise tõttu hakkavad linnupesad paremini silma. Lindu-

de kaitse paremaks korraldamiseks on vaja teada, kus neile meeldib pesitseda, milline on pesitsusedukus jms. Andmete süstemaatiliseks kogumiseks võeti 50 aastat tagasi Eestis kasutusele pesakaart. Selle etteantud lahtiritesse kantakse andmed pesa asukohta ja sisu kohta

(mitu muna või poega), kirjeldatakse täpsemalt pesapaika ja seda ümbritsevat maastikku jne. Selliseid andmeid pesa kohta saab koguda ka linde oluliselt häirimata.

Selleks et hinnata lindude keskmist pesitsusedukust ja elupaigaeelistsust ning kõrvale jätta erandid ja n-ö veidrikud, tuleb pesakaarte täita suurel hulgal. Eesti Ornitoloogiaühingu arhiivis on praegu üle 40 000 pesakaardi. Seda tundub palju, kuid lähemalt vaadates selgub, et enamik neist on pärit ammu ajast ja paljude tavalistegi liikide kohta on neid kaunis vähe. Seetõttu kutsume linnusõpru üles rohkem pesakaarte täitma – ka tavaliste liikide kohta. Pesakaardi täitmise juhendi leiab EOÜ kodulehelt projektide alt ja kaartide saamiseks tuleb oma soovist teatada EOÜ kontorisse.

Sinitihane on pesakoha leidnud väravapostis.

FOTO: SIIM SOUMAN

Põõsaspea neemel algab rändeloendus

1. juulil alustab ornitoloogiaühing koostöös keskkonnaametiga Põõsaspea neemel viis kuud kestvat arktiliste veelindude rändeloendust. Loenduse abil on võimalik täpsustada ja selgitada läbirändavate liikide (kaurid, vaerad, lagled, pütid, tiirud, pardid, vardid jt) populatsioonide suurust, soolist ja vanuselist koosseisu, koguda andmeid õliga reostunud lindude kohta jm. Ühtlasi püütakse jälgida ülemaailmselt ohustatud kirjuhakkade sisserännet meie talvituslale. Loendus on jätkuks 2004. a samas paigas tehtud uuringule, mille käigus 162 järjestikusel päeval loendati rändel kokku 1,6 miljonit veelindu ja sada tuhat kajakalist. Rändeloendust koordineerib Margus Ellermaa.

Ehkki lõpptulemused selguvad alles 2010. a märtsiks, antakse ühingu

kodulehel jooksvat infot loenduse kulgemise ja hetketulemuste kohta. Projekti toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus ning see on osa *BirdLife International*’i uuest rändeteede kampaniast *Born to Travel* (Sündinud rändama). Põõsaspea neem on parim rändevaatluskoht Eestis, mille väärtus oli teada juba 1950. aastate lõpus, kui seal tehti rändevaatlusi Eerik Kumari juhtimisel. Kõigil huvilistel on võimalus minna ka ise kohapeale rändevaatlust jälgima ja veelinde tundma õppima, vajalik on etteteatamine.

Põõsaspea neem on üks paremaid rändevaatluskohti Eestis.

FOTO: URMAS TALVEE

Persoon

FOTO: INDAR-MIHAIL ZEINET

Indar Zeinet (48),
kaevur

kis tutvusest Eerik Kumari raamatuga „Lindude ränne“. See raamat sai päris kapsaks loetud ja kõik lindude pildid olid peas. Sel ajal tegin ka esimesed pesakastid ja muretsesin esimese binokli. Paraku tulid siis teismelise teised huvid ja linnud jäid mõneks ajaks tagaplaanile. Pärast sõjaväge tundsin vajadust vana hobi juurde tagasi tulla ja mõni aasta hiljem liitusin EOÜ-ga, mille tegemistes olen nüüd paarkümmend aastat osalenud. Kindlasti tuleb linnuhobi juures märkida minu pere mõistvat suhtumist, sest ilma selleta oleksid minu ja lindude teed lahku läinud.“

Indar on lindude eestkõneleja Ida-Virumaal. Ta on 2000. a loodud Ida-Viru linnuklubi looja ja üks eestvedajaid. Kaevuri amet ja linnuhobi on tema elus kenasti ära jagatud ja aega jätkub mõlema jaoks.

„Huvi looduse vastu tekkis mul põlvpekuse poisina isaga metsaretki tehes. Eks sealt ka huvi lindude vastu. Nende tundma õppimiseni läks siiski veel tükk aega. Sügavam huvi tek-

Postkastist

Lindudel on poegade toitmise aeg. Viljandimaal sauna räästa alt leitud pesa omaniku määramine nõudis linnusõpradelt peamurdmist. Arvati siiski, et rohelise samblaga vooderdatud pesa viitab musträstale. Teate saatis Maarja Mölder.

FOTO: RAINAR PABA

Nuputa

Eelmise Tiirutaja nuputamispildil oli kiivitaja. Loosi tahtel saab auhinna Krista Ploomipuu. Seekord küsime: mis liiki on kujutatud joonistusel? Vastuseid ootame 31. juuliks aadressile riho.kinks@eoy.ee. Õigesti vastanute vahel loosime välja Peep Veedla raamatu „Pöialpoiss – made in Luxembourg“.

Joonistus: EOÜ ARHIIV

Õnnitlused

Eesti Ornitoloogiaühing õnnitleb juubeli puhul ja tänab toetuse eest:

Lembit Väljamäe 85
Hermi Vain 80
Helmut Adrat 75
Hannes Jäär 50

Vello Tarning 65

Vello Tarning on Hiiumaa teenekaim linnumees. Ornitoloogiaühingusse saatis Vello esimesed andmed 1969. a talvituvate veelindude kohta. Lindude rõngastamisega on ta tegelnud aga 39 aastat. Algusaegadel tuli Vellol Hiiumaal tihti Nõukogude piirivalvuritele selgitada, miks ta binokliga Rootsi poole vaatab. Vello lemmiklind on rasvatihane, keda ta on eluaeg uurinud ja rõngastanud.

FOTO: KADRİ PUUK

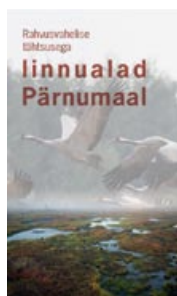
Üritused

■ **Linnuralli** ehk linnuvaatlusvõistlus *Estonian Open* toimub tänavu 15. augustil ja võistlusalaks on sel korral Harjumaa. Kes tunneb, et võiks oma oskused proovile panna, saab täpsemat infot Estbirdingu kodulehelt www.estbirding.ee.

■ **Kevadise linnuvaatluse ja linnavaldevahelise linnuvaatluse tulemusi** ja kokkuvõtteid vaata EOÜ kodulehelt uudiste alt.

Pärnumaa linnualade voldik

Eesti Ornitoloogiaühing ja keskkonnamet on koostanud voldiku rahvusvahelise tähtsusega linnualadest Pärnumaal. Selles on ülevaade Pärnumaa maastikest ja linnualadest ning juhised linnualal liikujale. Tagaküljel on Pärnumaa linnualade kaart, kust leiab ka matkarajad ja vaatlustornid. Voldik on saadaval EOÜ ja keskkonnameti Pärnumaa kontorites.

Kroonika

Leiti habekaku pesa

28. aprillil leiti Ida-Virumaalt habekaku (*Strix nebulosa*) pesa. Seda suurt põhjamaa kakku on meil viimasel ajal kohatud peaaegu igal aastal, kuid eelmine pesitsus on teada üle-eelmisest sajandist. Kauaoodatud sündmus on ilus kingitus tänavusele kakuaastale.

Habekaku pojad.

FOTO: RIHO MANNIK

Kaeluskotkas Valgamaal

21. mail leiti ühest Valgamaa metsast surnud kaeluskotka (*Gyps fulvus*) noorlind. Seda Lõuna-Euroopas pesitsevat lindu oleme harjunud nägema loodustafilmides korjuste kallal. Eestis on teda kohatud kuuel korral, viimati neli aastat tagasi.

Kaeluskotkas 2005. a Rääbise külas.

FOTO: ARNE ABER/WWWW.LOODUSEMEES.EE

Uus liik Eestis – lannuvart

13. aprillil tabas linnumees Uku Paali silm Lääne-Eestis Saunja lähel ujumas lannuvardi isalind (*Aythya collaris*). See Põhja-Ameerikast pärit eksikülaline on nüüd Eesti linnunimestiku 373. liik.

Elava arutelu tekitas linnu eesti-keelne nimi, mille päritolu ei osatud aimatagi. EOÜ linnunimetuste komisjoni esimees Eerik Leibak selgitas, et „land“ tähendab Lõuna-Eestis väikest järve, mis on selle liigi tüüpiline pesituspaik tema kodumaal.

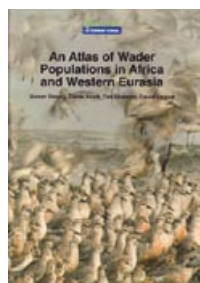
JOONISTUS: UKU PAAL

Linnuhvilised soovivad

Pöialpoiss – made in Luxembourg. Peep Veedla. Berit Grupp 2009. 79 lk.

Taas on hea meel tutvustada Peep Veedla lastepärast linnuraamatut. Seekord on autor kuuekümmne linnuliigi iseloomu värsivormi pannud. Lihtsad riimid ja lustakad lood annavad kokku mõnusa lugemise ja lugeja saab iga liigi kohta midagi iseloomulikku teada. Iga luuletuse juures on ka joonistus selle peategelasest. Raamatut saab osta EOÜ kontorist.

An Atlas of Wader Populations in Africa and Western Eurasia.

Simon Delany jt. Wetlands International 2009. 521 lk.

Mahukas raamat võtab kokku kahlejate (kurvitsalised, v.a ännid, kajakad, tiirud ja alklased) olukorra Aafrikas ja Lääne-Euraasias. Lisaks ülevaatele kahlejate üldisest seisundist on raamatus kaardid kõigi liikide pesitsus- ja talvituspaikadest, ülevaade liikide bioloogiast, arvukusest ja looduskaitseisest seisundist ning nimekiri kahlejate võtmealadest. Raamatut saab laenutada EOÜ kontorist.

Internet

Sageli küsitakse, kust leiab internetis eestikeelse linnuliikide tutvustuse koos piltidega. Aadressilt www.looduspilt.ee/loodusope viib tee ühe parema leheni, kus on peale kirjelduste ka Eesti parimate piltnike fotod liikidest.

LOODUSÖPE

Vabandage!

Palume vabandust Arnold Haavasalt, kelle nimi eelmise lehe õnnitluste rubriigis Andreseks oli moonundud, ja soovime veel kord palju õnne 95. sünnipäeva puhul.

Eesti Ornitoloogiaühing
Postiaadress: pk 227, Tartu 51001
Külastusaadress: Veski 4, Tartu
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee

Tiirutaja toimetaja: Riho Kinks
Telefon: 508 6690
E-post: riho.kinks@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Selle lehe koostamist on lisaks märgitud autoritele toetanud www.rspb-images.com, www.loodusemees.ee ning Islandi, Liechtensteini ja Norra EMP finantsmehhanismid Avatud Eesti Fondi vahendusel.
Küljendus: Eesti Loodusfoto

